

ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

DEFINITIVE ANALYSIS OF PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL TRAINING OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS IN PEDAGOGICAL DISCOURSE

Актуалізується проблема професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови, теоретично досліджено наукові підходи вчених до тлумачення ключових понять «підготовка», «професійна підготовка», «професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя іноземної мови». У контексті проблеми дослідження під поняттям «підготовка» розуміємо процес та організацію діяльності, спрямованої на засвоєння теоретичних знань та практичних умінь і навичок, а також психологічних і моральних якостей особистості, необхідних для виконання певного роду занять. Важливо зазначити, що для характеристики поняття «професійно-педагогічна підготовка» окремі науковці отождоюють професійну підготовку і професійну освіту. Якщо говорити про професійно-педагогічну підготовку майбутнього вчителя, то варто відмітити, що вона ґрунтується на спеціальній професійній та педагогічній освіті і характеризується високим рівнем професійної та педагогічної діяльності, наявністю вмінь здійснювати професійну діяльність у педагогічній взаємодії, а також накопиченням педагогічного досвіду. Варто зазначити, що найчастіше підготовку студентів до педагогічної діяльності дослідники пов'язують з її кінцевим результатом – формуванням готовності до певного виду педагогічної діяльності. Дефінітивний аналіз поняття «професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів іноземної мови» дає підстави розглядати її як складний, динамічний педагогічний процес, з притаманними йому загальними закономірностями оволодіння теоретичними і практичними знаннями, формування вмінь і навичок, розвиток професійних здібностей і накопичення педагогічного досвіду, головною метою якого є оволодіння іноземною мовою та готовність майбутнього фахівця до її використання як засобу спілкування у здійсненні професійно-педагогічної діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, педагогічна діяльність, здобувач вищої

освіти, майбутній педагог, вчитель іноземних мов.

The problem of professional pedagogical training of a future foreign language teacher has been updated, the scientific approaches to the interpretation of the key concepts of "training", "professional training", "professional and pedagogical training", "professional and pedagogical training of a future teacher" have been theoretically studied. In the context of the research problem, the concept of "training" means the process and organization of activities aimed at mastering theoretical knowledge and practical skills, as well as the individual's psychological and moral qualities which are necessary to perform a certain type of activity. It is important to note that to characterize the concept of professional and pedagogical training, some scientists equate professional training and professional education. While talking about the professional and pedagogical training of a future teacher, it should be noted that it is based on special professional and pedagogical education and is characterized by a high level of professional and pedagogical activity, the presence of skills to carry out professional activities in pedagogical interaction, as well as the accumulation of teaching experience. It should be noted that most often researchers associate the preparation of students for teaching activity with its final result – the formation of readiness for a certain type of teaching activity. A definitive analysis of the concept of "professional and pedagogical training of future foreign language teachers" gives grounds to consider it as a complex, dynamic pedagogical process, with its inherent general principles of mastering theoretical and practical knowledge, the formation of skills, the development of professional abilities and the accumulation of teaching experience, the main goal of which is mastering a foreign language and future specialists' readiness to use it as a means of communication in the implementation of professional and pedagogical activities.

Key words: professional training, pedagogical activity, higher education student, a future teacher, a teacher of foreign languages.

УДК 378:37.011.3-051:81'243:81'42(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.1.27>

Буздуган О.А.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри західних і східних мов
Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Реформування системи освіти стало причиною підвищення очікувань представників суспільства до роботи працівників освітньої галузі: адже саме вони є реалізаторами змін, що пропонують науковці та політики. В сучасних умовах зростаючої мобільності працівників особливого значення набуває діяльність учителів іноземних мов. Саме тому модернізація їхньої професійної підготовки, орієнтованої на досягнення закладеного відповідним стандартом

рівня професійної компетентності виступає одним із першочергових завдань сьогодення.

Зважаючи на вищесказане перед закладами вищої освіти постає питання вдосконалення системи підготовки вчителів іноземних мов, що засвідчують такі нормативні документи: Закон України «Про вищу освіту», Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI ст.»), Державна програма «Вчитель», Державний освітній стандарт з іноземної мови, Концепція розвитку педагогічної освіти, Концепція мовної освіти в Україні, Національна доктрина розвитку освіти в Україні

у XXI ст., Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір, Концепція підготовки вчителя іноземної мови в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема професійної підготовки вчителів всебічно висвітлена в працях А. Алексюка, В. Андрущенка, Ю. Бабанського, С. Гончаренка, Н. Гузій, М. Гриньової, О. Коберника, А. Коломієць, В. Кременя, Н. Кузьміної, Н. Мозгальової, Н. Ничкало, О. Овчарук, В. Сластьоніна, В. Шахова та ін. Аналізуючи розробленість проблеми професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, варто зазначити, що вона висвітлена у працях таких учених, як: К. Авраменко, Б. Бігич, І. Бикова, О. Бондаренко, І. Зязюн, С. Івашнюва, Е. Позднякова, В. Радул, І. Соколова, Я. Черненко, О. Щербакова й ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Потреба усвідомлення цілісного процесу професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземної мови, головних його суперечностей передбачає вивчення накопиченого досвіду в контексті сучасних вимог та прогресивних тенденцій. Тому на сьогодні ця проблема потребує подальшого вивчення, особливо коли йдеться про цілісний аналіз системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення сутності поняття «професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів іноземних мов» як підґрунтя в системі підготовки майбутніх учителів іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. У «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті» зазначено, що «підготовка педагогічних та науково-педагогічних кадрів, їхнє професійне вдосконалення – важлива умова модернізації освіти» [8, с. 17]. З цього можна дійти висновку, що якість професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя є одним із ключових критеріїв вищої педагогічної освіти.

Поняття «професійно-педагогічна підготовка вчителя іноземної мови» визначається через співвідношення понять «підготовка», «професійна підготовка», «педагогічна діяльність».

За словниковими джерелами поняття «підготовка» найчастіше трактується як дія, спрямована на забезпечення, здійснення, проведення, виконання чогось. У великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «підготовка» розглядається, як дія за значенням підготувати; запас знань, навичок, досвід та ін., набутий у процесі навчання, практичної діяльності [4, с. 767]. З точки зору педагогічного тлумачення поняття «підготовка» у словнику трактується як «діяльність, спрямована на навчання,

надання необхідних знань» [15, с. 202]. У своєму дослідженні О. Попова розглядає концепт «підготовка» як спеціальне навчання, процес, у ході якого здійснюється навчання (виховання) учня / студента, формування його особистості, здобуття ним необхідних знань, умінь і навичок (автоматизованих умінь, здобутих у процесі систематизованого «навчання-виховання»); результатом такого навчання є підготовленість того, кого навчали (виховували) [11, с. 26]. К. Авраменко споріднює терміни «підготовка» та «освіта» і вважає, що перший – вживається у двох вимірах: як процес і як результат, а використання терміна «освіта», на його думку є тривимірним: до процесу і результату додається мережа навчально-виховних закладів [1, с. 18]. Результатом підготовки є готовність, що трактується у двох значеннях: «як стан готового і бажання зробити що-небудь» [4, с. 194]. Готовність є важливою умовою ефективного виконання будь-якої діяльності. Тому, зазначений термін збагачує поняття «підготовка».

Отже, на підставі аналізу словникових та наукових джерел, під поняттям «підготовка» розуміємо процес та організацію діяльності, спрямованої на засвоєння теоретичних знань та практичних умінь і навичок, а також психологічних і моральних якостей особистості, необхідних для виконання певного роду занять.

У результаті теоретичного аналізу досліджень сучасних учених спостерігаємо різні підходи до визначення поняття «професійна підготовка». Так, аналіз професійної підготовки, проведений В. Семиченко, дає підстави розглядати її у трьох аспектах: як процес, в ході якого відбувається професійне становлення майбутніх фахівців; як мету і результат діяльності навчального закладу; як сенс включення студента у навчально-виховну діяльність [13]. Повніше у дослідженні Т. Танько «професійна підготовка» розглядається як система організаційних та педагогічних заходів, які забезпечують формування в особистості професійної спрямованості, системи знань, навичок, умінь і професійної готовності, що в свою чергу, визначається як суб'єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною і підготовленою до виконання певної професійної діяльності та прагне її виконати [16, с. 16].

Деякі вчені-педагоги ототожнюють професійну підготовку з професійною освітою, яка містить поглиблене ознайомлення з науковими основами й технологією обраного виду праці; прищеплення спеціальних практичних навичок і вмінь; формування психологічних і моральних якостей особистості, важливих для роботи в певній сфері людської діяльності [6, с. 76].

Однак, український учений, з думкою якого ми погоджуємося, Т. Десятов не ототожнює поняття «професійна підготовка» і «професійна освіта».

Він наголошує, що термін «професійна освіта» відрізняється від поняття «професійна підготовка» тим, що «професійна підготовка не супроводжується підвищенням загальноосвітнього рівня учнів, а здійснюється в цілях навчання виконання певного виду робіт» [5, с. 390]. Дослідник зауважує, що «ця відмінність з погляду результату навчання – навчання професійних знань, умінь і навичок». На його думку «професійна освіта є процесом і результатом оволодіння певним рівнем знань, умінь і навичок, норм і цінностей конкретної професії з одночасним формуванням загальної культури особи» [5, с. 390].

Якщо йдеться про підготовку до педагогічної діяльності як професійної, то знаходимо використання таких термінів, як «професійна підготовка майбутнього вчителя», «професійно-педагогічна підготовка».

Професійно-педагогічна підготовка у словникових джерелах визначається як система організаційних і педагогічних заходів, що забезпечує формування в особистості професійної спрямованості, знань, умінь, навичок і професійної готовності [14, с. 197].

На думку Л. Хомич, професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя – це процес навчання студентів з психолого-педагогічних дисциплін, у науково-дослідній і навчально-практичній роботі. Усі дисципліни психолого-педагогічного циклу в комплексі повинні визначати професійну спрямованість педагогічного закладу, бути ядром професійної підготовки студентів [18].

За Т. Садовою, професійно-педагогічна підготовка розглядається як система взаємопов'язаних і взаємодіючих структурних і функціональних компонентів, сукупність яких забезпечує достатній рівень готовності студентів до майбутньої професійної діяльності. Основними характеристиками професійно-педагогічної підготовки дослідниця визначає системність, цілісність, процесуальність [12, с. 326].

М. Бубнова акцентує увагу на тому, що під поняттям «професійна підготовка майбутнього вчителя» у педагогіці та методиці розуміють єдність змісту, структури, цілей навчання й виховання студентів, способів реалізації набутих знань, навичок і вмінь у роботі з учнями. Дослідниця зауважує, що професійна підготовка має подвійне значення й повинна розглядатися як процес (навчання) та як результат (готовність), визначається сукупністю вимог, які висуваються до фахівця [3, с. 19].

Л. Поліщук під професійною підготовкою майбутніх учителів розуміє цілеспрямований, планомірний і організований процес педагогічних впливів як під час навчання, так і в позанавчальний час, у результаті якого у студентів формуються професійно значущі й особистісні якості, вони оволодівають професією і спеціальністю [10, с. 117].

О. Павлик дає таке визначення: «Професійна підготовка майбутнього вчителя – цілісний процес засвоєння та закріплення загальнопедагогічних і спеціалізованих знань, умінь і навичок, результатом якого вважається вироблення в майбутніх учителів готовності до професійної діяльності» [9].

Л. Хоружа професійну підготовку майбутнього вчителя розглядає в широкому значенні – «...як сукупність теоретичних знань, практичних умінь, досвіду та особистісних якостей учителя, діалектичний перебіг яких забезпечує ефективність та результативність педагогічної дії» [19, с. 18].

Тож, якщо говорити про професійно-педагогічну підготовку майбутнього вчителя, то варто відмітити, що вона ґрунтується на спеціальній професійній та педагогічній освіті й характеризується високим рівнем професійної та педагогічної діяльності, наявністю вмінь здійснювати професійну діяльність у педагогічній взаємодії, а також накопиченням педагогічного досвіду.

Найчастіше підготовку студентів до педагогічної діяльності дослідники пов'язують з її кінцевим результатом – формуванням готовності до певного виду педагогічної діяльності. Так, Г. Троцько зазначає, що сутністю підготовки студентів до педагогічної діяльності є система змістовно-педагогічних та організаційно-методичних заходів, спрямованих на забезпечення готовності майбутнього педагога до педагогічної діяльності [17, с. 15].

А. Комар та О. Орлова дають таке визначення професійної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов «професійна підготовка майбутнього вчителя іноземних мов – це система організаційно-педагогічних заходів, зорієнтована на особистісний розвиток студента, метою й кінцевим результатом якої є володіння іноземною мовою та готовність студентів до здійснення професійної діяльності» [7, с. 92].

У дослідженні В. Безлюдної професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов розглядається як процес засвоєння студентами основ теоретичних, спеціальних знань і застосування їх на практиці; опанування вмінь і навичок іншомовного спілкування для успішного виконання професійних завдань пізнавального, практичного характеру, потрібних для застосування у майбутній професійно-педагогічній діяльності; сформованість важливих для майбутнього фахівця професійних якостей [2, с. 15].

П. Якименко «підготовка майбутніх учителів іноземної мови» розглядає як безперервний, цілісний, системний і керований освітній процес, який забезпечує готовність студентів до професійно-педагогічної діяльності та сформованість інтегрованого особистісного утворення, що містить у своїй структурі мотиваційно-ціннісний, когнітивно-операційний, рефлексивний, діяльнісний та особистісний компоненти [20, с. 279].

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. Отже, огляд наукових джерел з проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов виявляє низку загальних тенденцій у поглядах учених. Проте, аналіз авторських трактувань досліджуваних феноменів дозволяє визначити власну позицію щодо сутності професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов. Під професійно-педагогічною підготовкою майбутнього вчителя іноземних мов розуміємо складний, динамічний педагогічний процес, з притаманними йому загальними закономірностями оволодіння теоретичними і практичними знаннями, формування вмінь і навичок, розвиток професійних здібностей і накопичення педагогічного досвіду, головною метою якого є оволодіння іноземною мовою та готовність майбутнього фахівця до її використання як засобу спілкування у здійсненні професійно-педагогічної діяльності.

Актуальною залишається проблема вивчення структури і сутності процесу підготовки вчителів іноземних мов, що є перспективним напрямом нашого дослідження і потребує подальшого вивчення та впровадження в системі вищої педагогічної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Авраменко К. Б. Методична підготовка вчителів початкових класів у педагогічних навчальних закладах України (1956-1996 рр.): Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. К., 2002. 21 с.
2. Безлюдна В. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах України (1948–2016 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.01, 13.00.04. Рівне, 2017. 43 с.
3. Бубнова М. Готовність майбутніх учителів математики до професійної діяльності. Дидактика математики: проблеми і дослідження : міжнародний збірник наукових робіт. Вип. 33. Донецьк : Вид-во ДонНУ, 2010. С. 17–20.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. гол. ред. В. Г. Бусел. Київ : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
5. Десятов Т. Сучасне наукове бачення неперервної професійної освіти : стратегія розвитку в масштабах геополітичних регіонів. Неперервна професійна освіта: теорія і практика, 2002. № 2. С. 9–23.
6. Дуплійчук О. М. Сутність професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя-філолога. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: «Педагогічні науки», 2012. С. 75–80.
7. Комар А., Орлова О. Дидактичні особливості професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Інноваційна педагогіка : науковий журнал. Одеса, 2019. В14. Т1. С. 91–95.
8. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті : проект / М-во освіти і науки України. Київ : Шкільний світ, 2001. 25 с.
9. Павлик О. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх перекладачів до використання офіційно-ділового мовлення : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2004. 19 с.
10. Поліщук Л. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців у педагогічних закладах України. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2009. Вип. 48. С. 112–119.
11. Попова О. В. Теоретико-методичні засади професійно-мовленнєвої підготовки майбутніх перекладачів китайської мови в умовах університетської освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04, 13.00.02 / ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Одеса, 2017. 479 с.
12. Садова Т. А. Професійно-педагогічна підготовка: дефінітивний аналіз проблеми. Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Херсон : Видавництво ХДУ, 2009. Вип. 51. С. 326–332.
13. Семиченко В. А. Концепція цілісності та її реалізації в професійній підготовці майбутніх учителів: дис. докт. псих. наук: 19.00.07. Київ, 1992. 432 с.
14. Словник психолого-педагогічних термінів і понять (на допомогу працівнику сільської школи) / [укл. Ю. В. Буган, В. І. Уруський]. Тернопіль: ТОКІППО, 2001. 179 с.
15. Соціолого-педагогічний словник / За ред. В. В. Радула. К. : ЕксОб, 2004. 304 с.
16. Танько Т. П. Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах: Автореф. дис. ... доктора пед. наук / ХДПУ ім. Г.С. Сковороди. Х., 2004. 41 с.
17. Троцько Г. В. Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах: Автореф. дис. ... доктора пед. наук / Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПНУ. Київ, 1997. 54 с.
18. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів. Київ : Магістр–S, 1998. 201 с.
19. Хоружа Л. Теоретичні засади формування етичної компетентності майбутніх учителів початкових класів : дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2004. 365 с.
20. Якименко П. В. Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до профільного навчання старшокласників: дефінітивний аналіз. Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи : зб. наук. праць, Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Випуск 80. Том 2. С. 278–282.